

gyan „tehetjük közkinccsé azokat az értékeinket, amelyekkel emberség s haladás dolgában bizvást gazdagíthatnánk a világot”. Ebből az alapállásból kiindulva fogadja nagy örömmel az újabb és újabb Ady-, József Attila-, Radnóti- stb. fordításokat, ezért üdvözli lelkesedéssel Illyés Gyula nemzetközi költői nagydíját is.

Az „irodalmi internacionalizmusnak” eme dialektikus felfogása szervesen illeszkedik bele abba a modern tudományos világképbe, amit a mű egésze általában képvisel, s amit a könyv egyes írásaiban Garai tételesen is taglal. Filozófiai megalapozottság és történetiség — ez a két alappillére gondolatainak. Kivételes biztonsággal, széles körű is-

meretanyaggal és finom elemzői érzékeléssel épít rájuk.

A magyar irodalom történetének legjobbjait mindig az a törekvés jellemezte, hogy a szó, az írás erejének legkülönbözőbb lehetőségeivel éljenek; hogy a művészi képpé formált szavak mellett más, szépirodalmon kívüli „műfajokkal” — publicisztikával, tanulmánnyal, kritikával stb. — tegyék egészé írói életművüket, vagyis az esztétikum szférájában és azon kívül is állást foglaljanak a kor és az irodalom kérdéseiben, valljanak az életről, társadalomról, mások és önmaguk művészetéről. Garai Gábor méltó módon folytatja irodalmunknak ezt a nemes hagyományát. (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1969.*)

VÖRÖS LÁSZLÓ

PRÓZA

BOR AMBRUS: FEJEZETEK A FIÚÉRT

Bor Ambrus azok közé az írók közé tartozik, akiket csak írásaik rendszeres olvasói becsülnék kellőképpen. A kritika azonban eddig nem nagyon kényeztette el *A nagykorúság órája*, a *Világfutók* és az *Üvegszekerény* szerzőjét. Pedig érdemes odafigyelnünk írásaira, magvas vitacikkeire, újabban rendszeresen megjelenő irodalmi bírálataira csakúgy, mint legutóbb megjelent kisregényére, erre az időszerű társadalmi és erkölcsi problémákat érdekes, újszerű formában felvető, de a választ az olvasóra bízó műre.

Mi az oka annak, hogy a mai fiatalok egy része közönyös, viszonylag könnyen és meglehetősen gyakran lép a társadalomellenes magatartás, a bűn útjára? Erre az alapkérdésre keresi a választ a *Fejezetek a fiúért* írója, az egyéni és társadalmi felelősség bonyolult összefüggéseit kutatja, ehhez hív segítségül egy életből — egészen pontosan: egy törvényszéki tudósításból — „ellessett” és művészien átformált történetet.

Czirok Miklós tizenkilenc éves motorszereplő lopás és garázdaság miatt került börtönbe. A kisregény egyes fejezeteiben a fiatal, de már nem fiatalkorú hős tetteinek indítékaival, motívumai-
val ismerkedünk meg. Miklós elvált szü-

lők gyermeke, anyjával él, akit ő maga így jellemez: „Küldönc a Pamutban, szerencsétlen és nyüzött nő, aki ősztől tavaszig viharkabátban járja a várost, és egész évben száras fűzős cipőt hord, hogy tovább ne terjedjen a lábán a visszér...” A fiút bántja anyja örömtelen élete, de még inkább ügyetlenül leplezett viszonya egy nő főművezetővel. Haverjai, a galéri tagjai jobbra gyenge jellemű, tartalmatlan életű, többé-kevésbé züllött, de a felelősségtől rettegő fiatalok. Nőismerősei könnyű életről ábrándozó lányok. Ilyen Kati is, a gyengén fizetett presszós lány, akinek ragaszkodása csak az első „autós pali” megjelenéséig tart. Akkor kezdi el Miklós — felnőtt biztatására — a javításra váró gépkocsikból „kiszerezni” a rádiókat, amikor annyira felgyúlt benne a sok keserűség és megaláztatás, hogy nem tudott már „csak úgy befelé utálni”.

A történetnek ebből a nyers vázából is kitűnik, hogy a hős környezetétől nevelés helyett ellennevelést kapott. Ugyanezt kapja a vizsgálati fogságban is cellatársaitól, de még inkább hivatalból kirendelt védőjétől, aki nem csupán a honoráriumra „célozgat”, de az enyhébb

ítélet érdekében hazug képmutatásra oktatja védencét. A szerző rokonszenvvel ír ugyan hősről, de egyáltalán nem menti fel, nem tekinti a körülmények áldozatának. Miklós megérti és belátja, hogy tettéért felelnie kell. Bár a tárgyalás kimenetelét és az ítéletet már nem ismerjük meg, mégis érezzük, hogy valakinek Miklósért is felelnie kell.

Érdekes a *Fejezetek a fiúért* szerkezete, felépítése is. A cselekmény a jelenben játszódik, de az író — asszociációkon és emlékeken keresztül — a hős múltjának, „előéletének” legfontosabb eseményeit is beleszővi a jelenbe. A jelennek és a múltnak ez a folytonos egybejátszása híven szolgálja a mondanivalót. A kisregény egyes fejezeteiből mozaikszerűen áll össze a történet. A szerző dicséretére válik, hogy a kényes téma

buktatóit — érzelgősség, tanmeseszerűség, felületes és egyoldalú ítéletmondás — messze elkerüli, viszont felvonultatja írásművészetének egész arzenálját. A társadalmi problémák iránti fogékony-ság, felelősségteljes témakezelés, őszinte humanizmus, kitűnő megfigyelőkészség, remek nyelvi jellemzések, a tárgyjal összhangban levő szűkszavú előadásmód — íme, e korszerű kisregény legfőbb értékei, amelynek szerzője ránk, olvasókra bízva ugyan az ítélezést, de saját egészséges elfogultságát sem titkolja: „Elfogult vagyok közügyek és magánügyek, egyéni felelősség és a környezet dolgában, szeretném a magánügyek területét egy kicsit csökkenteni, a közügyekét növelni.” (*Kozmosz könyvek 1969.*)

BENKŐ ÁKOS

NÁDAS PÉTER: KULCSKERESŐ JÁTÉK

Ha nemzedékesdít akarnánk játszani — hiszen Nádas legutóbb az Új Írás-ban egy nemzedék képviselőjében nyilatkozott meg —, akkor örömmel kiálthatnánk ki e most kibontakozó fiatal irodalom legjelentősebb prózistájának, irodalmi értékét tekintve viszont ez a kötet sokkal súlyosabb, mintsem hogy beskatulyázhatná valaki is.

Már *A Biblia* is meglepte két évvel ezelőtt azokat, akik nem ismerték még folyóiratból: a személyi kultusz éveinek ilyen egyszerűen mélyreható elemzésére érettebb íróink sem igen vállalkoztak még. Legfeljebb Nádas egyik mestere, Déry Tibor. S akiknek az első könyv bizonyossága nem volt elég, azok az új elolvasása után még azt is tapasztalhatják, hogy nem vált be az a fiatalokra gyakran alkalmazott irodalmi prognózis, mely a második kötetet eleve az első színvonala alattinak jósolja.

A *Kulcskereső játék*-kal Nádas két dolgot is bizonyít: azt, hogy tehetségének van ereje az emberi lélek újabb s újabb tájainak kutatására, hogy tehát nem rágaszkodik a már sikerrel alkalmazott elemzési sablonokhoz, s azt is, hogy bátor író, a kivételesen sikerült alkotás után nem vesz rajta erőt az ön-

ismétlés félelme, tudja tartani, sőt emelni is a színvonalat.

Csupán abban ismétli önmagát — s ez nem modorosság, de nem is véletlen egybeesés —, hogy új kötetének hat elbeszélése közül négynek kisgyerek a hőse. Érthető ez, hiszen azok a nyomasztó érzések, amelyek majd a felnőttre nehezednek, a gyerekkor súlyos álmaiból nőnek ki. A másik, a személyes ok pedig az lehet, hogy Nádas élményanyagának értékeesebb, fajsúlyosabb része a gyerekkori.

A gyerek az, egyedül az, akit szembeállíthat a durva, hazug, vagy finomabban: illúzióromboló valósággal. Ahol a felnőttek magukra maradnak, nincs semmiféle feloldódás, csak gyűlölet, csak engesztelhetetlen ítélet. A *Klára asszony háza* már címében is utal arra a Lorca-dramára, amelynek ugyanilyen fojtott az atmoszférája, annak az embernek az elháríthatatlan tragédiájára, aki saját sorsába belekövül.

Csak az tudja szeretni igazán az embereket, aki legalább ennyire tudja gyűlölni őket, mint Nádas. Kegyetlen humorú író: kérlelhetetlen logikával szagatja le Klára asszony életéről a nevetéses hazugságokat, hogy pőreségében még jobban riasszon ez az álmártírrá